

En historie om vanter historie, historier om vanter og historiske vanter.

Kap. 4

Mette Nørregaard Christensen, 2021, IG: @jellingvanter

Vanter med solheste

Nogle gange kan man helt ændre opfattelse af, om et mønster er uinteressant eller tiltalende. I forbindelse med forberedelserne til et oplæg i efteråret sad jeg og bladrede i *Latvian mittens* (Upitis, 1997) og blev fanget af et vantemønster, jeg havde set før et andet sted. Et meget bombastisk og kontrastfyldt mønster i sort og rødt med tydeligt afgrænsede spejlvendte E-er og romber i skaktern.

Solheste på min version af mønsteret på de gamle lettiske vanter

I bogen *Latvian mittens* betegnes symbolet Usins (Upitis, 1997). Om navnet refererer til hele symbolet eller kun de to heste er lidt uklart.

Jeg gav mig til at bladre lidt rundt i mine bøger for at se, om der var skrevet mere om mønsteret. Mange af de gamle mønstre har rejst imellem landene og er blevet lokalt tilpassede. Udtrykket ændres i forhold til materialerne, -om der skal udsmykkes i træ, broderes eller strikkes, og selvfølgelig, efter hvad der til enhver tid er moderne. Igennem historien kan mønstre ændre betydning. Folketroens symboler og fortællinger får nye betydninger som med symbolet *Irmensol*, der kan symbolisere *Yggdrasil* i nordisk mytologi og *Livstræet* i Bibelske fortællinger (Sundbø, 2005). I bogen *Norske vanter fra Selbu* hedder Irmensol-mønsteret *vædderhorn* og får dermed en ny betydning (Bårdsgård, 2020) (se også kap. 1 i denne fortælling).

Tilbage til solen og hestene. I starten af bogen *Latvian mittens* er der en forklaring til nogle af de symboler, der findes på de traditionelle vanter. Symbolerne har oprindelse i de gamle myter, der er knyttet til naturen og livet (Upitis, 1997).

I Letland hedder symbolet *Usins*, og ifølge de gamle fortællinger er romben solen, og de spejlvendte E-er symboliserer to heste. Usins trækker en vogn med solen hen over himlen og sikrer, at foråret kommer og lyset vender tilbage. Usins er en særlig beskytter af heste og bier, og i Letland fejrer man foråret på Usins dag, d. 23. april; Hestene kommer på græs, og forårsarbejdet begynder (Wikipedia).

Jeg kunne også huske mønsteret fra Vibeke Linds *Strik med nordisk tradition*, en bog jeg bliver ved med at vende tilbage til. Bogen viste sig at rumme både fotos og mønster til en trøje. Mønsteret omtales her blot som "et gammelt mønster.....både brugt i Norge og Estland" (Lind, 1984, s. 36).

Strik med nordisk tradition (Lind, 1984) bliver ved med at overraske med detaljer om strikningens kulturhistorie. På forsiden ses trøjen med det karakteristiske mønster.

Min kopi af de lettiske vanter med solhestene (øverst).

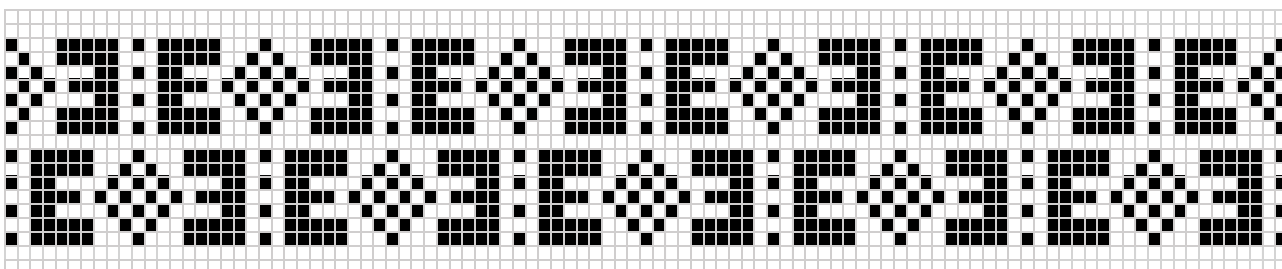
Det tilpassede mønsterdiagram (nederst)

En kopi af de lettiske vanter

Jeg bestemte mig for at lave en næsten tro kopi af de gamle vanter fra Letland (Upitis, 1997). De oprindelige vanter er strikket ganske tæt med fire mønsterrapporter á 25 masker (i alt 100 masker rundt). Jeg kan ikke ramme samme strikkefasthed, selv med pind 1,5 mm, så jeg nedskalerede mønsteret til en rapport på 20 m.

På pind 1,5 mm og 80 m rundt lykkedes det at ramme en damestørrelse. Garnet er rødt og sort Røros Lammeullgarn fra Rauma.

Jeg har begyndt strikningen som på de originale vanter med to runder tvebinding på retsiden med to tråde i rødt. Dernæst en runde med en maske skiftevis i rødt og sort efterfulgt at tvebinding på retsiden i rødt og sort. Som det er typisk for vanterne fra Letland, så er tommelmønsteret identisk med håndfladens mønster, helt usynlig ved første øjekast. Der er ikke tommelkile, som på de norske vanter. Indtil videre er det blevet til en vante.

Solens rejse

Historien fra Letland om solen og hestene virker bekendt. I nordisk mytologi findes fortællingen om hesten Skinfaxe, der trækker Dags vogn og lyser verden op med sin manke og hale af guld. I græsk mytologi er det solguden Helios, der kører hen over himlen i en vogn med fire heste spændt for.

I bogen *Usynlige trådar i strikketeknikken* fandt jeg endnu en udgave af strikkemønsteret og med følgende tekst:

"Hesten står for kraft og manddom og dertil lyst og begær. På helleristningerne findes heste, som trækker solvogne. I strikkemønstrene ses hestene stiliserede som to E-er med ryggen imod hinanden. Efter sig trækker de ofte en firkant, som er stillet på højkant, en stiliseret sol, som en livgivende kraft" (Sundbø, 2005) (min oversættelse).

Bortset fra på Bornholm findes der ikke så mange bronzealderhelleristninger i Danmark. Til gengæld har vi fantastiske fund af genstande fra bronzealderen, og her vil jeg benytte chancen for at fortælle om to berømte danske fund, som forestiller heste, der trækker solen på himlen.

Ragekniv fra Neder Hvolris ved Viborg
Foto: CC-BY-SA, John Lee, Nationalmuseet, Danmark
<https://samlinger.natmus.dk/do/asset/6920>

Solvoggen
Foto: CC-BY-SA, John Lee, Nationalmuseet, Danmark
<https://samlinger.natmus.dk/do/asset/6780>

Til venstre ses et nærbillede af udsmykningen på en ragekniv fra yngre bronzealder. Hesten har lige taget solen fra et skib, skibets stævn ses yderst til venstre i motivet. Hesten trækker solen hen over himlen, og på illustrationen står solen højt på himlen, og det er midt på dagen. Solvognen, til højre, er fra ældre bronzealder (ca. 1350 f.Kr.) og er et af vores mest kendte fund. Solvognen viser en hest, der trækker en vogn med solens forgyldte skive. Bagsiden er ikke forgyldt og symboliserer måske solens rejse tilbage igennem underverdenen (Nationalmuseet, TrapDanmark).

Tænk hvis mønsteret med de spejlvendte E-er og romben har rod helt tilbage til bronzealderen! Det er nærliggende at tænke, at det gamle symbolsprog fra folketroen har rødder langt tilbage, og at det er den samme grundfortælling om dag og nat, årstiderne og livets cyklus. Svaret får vi nok ikke, men for mig åbner disse fortællinger for et nyt syn på et gammelt strikkemønster. Symbolerne har vi med os, selvom vi ikke kender de oldgamle fortællinger, som de repræsenterer.

Det er blevet forår og slut for denne gang. Måske kan der komme nye kapitler med nye fortællinger en anden gang

Inspiration og henvisninger

Bårdsgård, A. (2020) Norske vanter fra Selbu, Turbine
Lind, V. (1984) *Strik med nordisk tradition*, Høst og Søn
Sundbø, A. (2005) *Usynlege trådar i strikkekunsten*. Samlaget
Upitis, L. (1997) *Latvian mittens*. Schoolhouse Press

Wikipedia Usins <https://en.wikipedia.org/wiki/%C5%AAsi%C5%86%C5%A1> (16.03.21)

Nationalmuseet <https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/bronzealderen-1700-fkr-500-fkr/solvoggen/solens-rejse-over-himlen/> (16.03.21)

TrapDanmark https://trap.lex.dk/Bronzealderens_religion (16.03.21)

Fotos: Mette Nørregaard Christensen med mindre andet er anført i billedteksten.